

Layiqli varis olmaq da Tanrının bəxş etdiyi bir xoşbəxtlikdir. Bu gün bu xoşbəxtlik tarixi mənəviyyət və düşüncə xəzinəsini bizlərə miras qoyub gedən "Kaspi"nin varislərinə nəsisib olub. O, "Kaspi"nin ki, nainki öz sələfinin layiqli təmsilçisidir, həтта əksər sahələrdə ondan irəlidedir. Aradan 135 illik bir zaman kəsiyi keçməsinə baxmayaraq, bu gün "Kaspi"çilər öz sələflərinə çox bənzəyir.

Layiqli varis olmaq da xoşbəxtlikdir

Böyük mücahidləri yetişdirən meydan

Tarixi "Kaspi" Azərbaycan mətbuatı tarixində yeganə rusdilli qəzet olub ki, təcə jurnalistikamızın deyil, mətbuat, mədəniyyət, ictimai-siyasi fikir tariximizdə də ayrılmaz tərkib hissəsidir. Azərbaycanın milli mənəfiyyəinə xidmət göstərən "Müsəlman "Kaspi"si, milli intibah və istiqlal hərəkatımızın təlatümlü dövründə Azərbaycan yazarına öz sözünü, arzusu-nu, istəyini deməyə meydan açdı. Bu meydana dövrün milli düşüncəli aydınları, xalqın azadlığı və xoşbəxtliyi uğrunda əməli və amalı ilə mübarizəyə qalxdı.

"...Mirzə Fətəli, Həsən bəy və İsmayıl Qasıralının canlandırdıqları milli kultür hərəkatını Milli Qurtuluş yoluna çəkən böyük mücahidləri yetişdirdi bu meydan. Bütün həyatını milli davanın vəkilliyində həsr edən ümumrusiya müsəlmanlarının lideri Əli Mərdan bəy, "İttihadi-tərəqqi" deyərək, böyük türk dünyasını tərəqqiyə səsləyən Əli bəy, milli maraqların müdafiəçisi Əhməd bəy, istiqlal mücahidi Ceyhun bəy, mükəmməl Avropa və rus təhsili görmüş Məhəmməd ağa, ictimai fikir və ədəbi tənqid tariximizin tədqiqatçısı Firidun bəy, milli-əxlaqi dəyərlərimizin təbliğatçısı Üzeyir bəy, "yatmışları oyadıb, xalqı xalqın özünə tanıdan" Mirzə Cəlil, "ürəyini boşaltmağa yer axtaran" Faiq Əfəndi, xalq istiqlalı, vətən azadlığı yolunda canını fəda edən Haşım bəy, milli folklorun tanınmış toplayıcısı Teymur bəy və daha necə-necə düşüncə beyinlər Azərbaycanın "oyanış tarixində" "Kaspi"ni əsl xalq tribunasına çevirdilər.

Azərbaycan ictimai fikrinin inkişafında, milli mədəniyyətimizin tərəqqisində, yeni ideyaların möhkəmlənməsində mühüm rol oynamış bu görkəmli tarixi şəxsiyyətlərin hər birinin amalına, əməlinə sayğı ilə yanaşan "Kaspi" onların yaradıcılığına öz səhifələrində geninə-boluna yer verdi. "Molla Nəsrəddin" jurnalının nəşrə başlaması xəbərini sevincle oxucularına bildiren qəzet, 11 aprel 1906-cı il tarixli sayında "jurnalın müvəffəqiyyət qazanacağına heç şübhəmiş yoxdur" yazmaqla, necə böyük uzaqgörənlik edib. Ölkəmizdə baş verən ictimai-siyasi, iqtisadi, mədəni hadisələrin hər biri

qəzetin səhifələrində özünü əks etdirirdi.

"Türkçülük tarixində yeni mərhələ açan" nəşir, yazıçı, publisist, Qafqaz türklərini çox sevən, nailiyyətlərimizi yüksək dəyərləndirən İsmayıl bəy Qasıralının qızı, jurnalist, publisist, Bağçasarayda nəşr olunan "Aləmi-nisvan" jurnalının redaktoru Şəfiqə xanım Qasıralı 1906-cı ilin oktyabrında Qafqaz Müsəlman Qadınları Xeyriyyə Cəmiyyətinin dəvəti ilə Tiflis şəhərinə gəlir. Şəfiqə xanımın Cəmiyyətin toplantısındakı çıxışı qoxlarını heyran qoyur.

"Molla Nəsrəddin" jurnalı redaksiyası onun şərəfinə Tiflisdə böyük bir ziyafət təşkil edir. Ziyafətdə Mirzə Cəlilin ömür yoldaşı Həmidə xanım, Cəmiyyətin sədri Gövhər xanım Qacar (general-mayor Əmir Kazım Mirzə Bəhmen Mirzə oğlu Qacarin xanımı), xəzinədarı Mina xanım Talişinskaya, Qarsın ilk azərbaycanlı meri İsa Sultan Şaxtaxtlının həyat yoldaşı Səkinə xanım da iştirak ediblər. Bu haqda "Kaspi" qəzeti 13 oktyabr 1906-cı il tarixli sayında geniş məlumat verib. 1907-ci ilin may ayından noyabrına kimi Bakıda "Molla Nəsrəddin" in ənənələrini davam etdirən "Bəhlul" satirik

xah əməlləri haqqında da oxucularına müntəzəm məlumat verib. 1907-ci ilin martında Kutaisi yanğınından zərər çəkən yehudilərə "Molla Nəsrəddin"çilərin yardımını qəzet "insaniyyət naminə kömək" adlandıraraq, alqışlayırdı.

"Kaspi"nin səhifələrində "Molla Nəsrəddin"çilərlə bağlı yetərincə informasiya var. Bu informasiyalardan bir necəsi də qəzetin adını hörmət və izzətlə çəkdiyi, "böyük şair" adlandırdığı Mirzə Ələkbər Sabir haqqındadır. Şairin səhifələrlə bağlı mütəmadi xəbər verən qəzet onun müalicəsi üçün inayət ehtiyacı olduğunu bildirir və hər kəsi bu xeyirxah işə çağırır.

Bir necə gün sonra - iyulun 16-da (1911-ci il) "Kaspi" çox böyük təəssüf hissi ilə M.Ə.Sabirin ölüm xəbəri haqqında məlumat verib. Şairin ölümünü "Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbuatı üçün böyük itki" adlandıraraq qəzet yazırdı: "Sabirin vəfatından sonra Ömər Faiq Tiflisdə gedir. Məmmədli də bir az sonra Tiflisi tərk edib Bakıya köçür. Mirzənin isə məcmuədən soyumasının ən böyük səbəbi həmin bu hadisə, yəni Sabirin vəfatı olub. Ümumiyyətlə, Sabirin vəfatı "Molla Nəsrəddin" in həyatına ən

jurnal çap edilib. "Kaspi" 110-cu sayında "Bəhlul"u "Bakı "Molla Nəsrəddin"i adlandıraraq, ona uğurlar arzulayırdı.

"Molla Nəsrəddin" in oxucular arasında tez bir zamanda sevilməsi və dövrü mətbuatın, xüsusən də rusdilli "Kaspi"nin bu işdə ona belə dəstək olması hökuməti narahat etməyə bilməzdi. Odur ki, 1907-ci ildə, iyunun 8-də Tiflis general-qubernatoru Timofeyev Tiflis polis-meystrini əvəz edən məmura "təcili və təxirə salmadan icra edilmək" şərtilə əmr verir ki: "Siz cənaba təklif edirəm, bu əmri alan kimi "Molla Nəsrəddin" jurnalını zərərli istiqamətə görə bağlayasınız və əmrin icrasını mənə xəbər verəsiniz".

1907-ci il, iyunun 23-də isə Qafqaz canişini dəftərxanası Tiflis general-qubernatoruna bildirird: "Molla Nəsrəddin" jurnalının yenidən nəşrinə icazə verilmişdir". Bu şad xəbəri "Kaspi" oxucularına cəmi bir gün sonra, 24 iyun tarixli, 138-ci sayında belə çatdırıb: "Açıqlığın münasibətilə səni təbrik edir və səne həmişə məğlubiyətsizlik arzulayırdıq".

"Kaspi" "Molla Nəsrəddin" in yalnız səhifələrindəki yazılardan deyil, xeyir-

böyük mənəvi və maddi zərbə olur və bundan sonra "Molla Nəsrəddin" lazımi qədər inkişaf edə bilmir. Məhz buna görədir ki, 1912-ci ilin mart ayından etibarən "Molla Nəsrəddin" in nəşri dayandırılır".

Qəzet 20 iyul 1911-ci il tarixli, 161-ci sayın da "Satirik şair" sərlövhəli iri həcmli məqalədə Mirzə Cəlilin və bütün molla-nəsrəddinçilərin bu itki ilə barışa bilməməsindən bəhs edir. 25 avqust (N-190) tarixli sayında isə şairin ailəsinə kömək etmək, ona heykəl qoymaq və əsərlərini çap etmək məsələsini qaldırır.

Mirzə Cəlilin ömür-gün yoldaşı Həmidə xanımın Kəhrizlidə məktəb açmaq fikrini də ilk olaraq "Kaspi" qəzeti (17 mart 1913) oxucuların diqqətinə çatdırıb: "Həmidə xanım Quberniya xalq məktəbləri direktoruna müraciət edərək, Kəhrizli kəndində öz xərcinə məktəb açmaq üçün icazə istədi".

Qəzet 10, 18, aprel 1913-cü il tarixli saylarında "Molla Nəsrəddin" jurnalının Bakıya gəlməsindən və oxucular tərəfindən çox böyük sevincle qarşılanmasından bəhs edən xəbərlər verir.

"Kaspi" qəzeti Mirzə Cəlilin "Ölümlər" əsərinin Bakıda tamaşaya qoyulması haqqında da bir necə resenziya çap edib. "Açıq söz", "Bəsirət", "Yeni iqlal" və s. anadilli qəzetlər kimi "Kaspi" də Mirzə Cəlilin bu uğurunu alqışlayırdı.

Deyə bildiyimiz və bir məqalənin həcminə sığışdıra bilmədiyimiz bütün bunlar bir daha sübut edir ki, "Kaspi" rusdilli bir qəzet olmasına baxmayaraq, milli məfkurə ocağına çevrilmiş, Azərbaycanın ictimai, siyasi, mədəni həyatında mühüm rol oynamış, baş verən bütün yenilikləri alqışlamış, hər sahədə onlara dəstək olaraq, həqiqətən "Müsəlman Kaspi"si adını doğrultmuşdur.

Qərənfil Dünyaminqızı Əməkdar jurnalist